

Operační program životní prostředí Osa 6 Zlepšování stavu přírody a krajiny

Tento metodický materiál je určen na podporu využití prostředků Operačního programu životní prostředí pozemkovými spolky v České republice. Na základě vlastních i cizích zkušeností sestavil Martin Lípa.

Motto:**"Prioritní osa 6 Zlepšování stavu přírody a krajiny**

Podporuje projekty, které přispívají ke zpomalení či zastavení poklesu biodiverzity, ochraně ohrožených druhů rostlin a živočichů, zajištění ekologické stability krajiny a podporují vznik a zachování přírodních prvků v osídlených oblastech."

doslovná citace <http://www.opzp.cz/sekce/16/strucne-o-op-zivotni-prostredi/>

Úvod

Dále uvedené postřehy pocházejí z praktické poradenské činnosti při přípravě projektů pro Operační program životní prostředí Prioritní osu 6.

V jednotlivostech mohou být ovlivněny prací jednotlivců nicméně hlavní procesy považují za správně definované.

Na začátku nebylo slovo ale zvědavost, zda se za opravdu velké peníze dá udělat něco užitečného. Dále bylo nutno dorazit na krajskou odbočku AOPK a získat základní informace. Následuje identifikace místa a žadatele, jejich potřeb. Dále se zpracuje projekt. Vyladí se a podá. O tom všem je metodický materiál z roku 2008. V tomto roce si dovolím pár poznámek k přípravě realizace projektu.

Metodika

Základní metodickou poučkou při přípravě realizace projektů v OPŽP je neustálá bedlivá četba a neustálá konzultace nejasných otázek. Popřípadě nejasných odpovědí.

Zásadní změnou je to, že prakticky až na výjimky ustane komunikace s AOPK a prakticky všechny důležité otázky řešíte s referenty SFŽP. Tím se octnete z dosahu lidí, kteří mají povědomost o realitě současné krajiny.

Základní mechanismus je jednoduchý. Poté co obdržíte rozhodnutí o přidělení dotace, provedete organizaci výběrového řízení dodavatele. Připravené výběrové řízení předložíte vašemu manažerovi. Pokud je v pořádku tak jej vyhlásíte, zorganizujete, rozhodnete a s výsledkem opět hupky šupky na SFŽP. Pokud i teď je vše v pořádku podepíše s Vámi SFŽP smlouvu a konečně může nastat realizace. Budoucnost je skvělá, za hubičku - 10% spolupodíl - uděláte fůru užitečné práce.

O realizaci ale příště, v tomto metodickém materiálu bych rád upozornil potenciální žadatele na některé skutečnosti, které je potřeba respektovat.

Výsledky

OPŽP v ose 6 je nastaven tak, aby řádně potrestal každého, kdo by chtěl zpomalit či zastavit pokles biodiversity, ochraňovat ohrožené a chráněné druhy zkrátka poskytovat něco, co je ve veřejném zájmu.

Pro lepší ilustraci použiji záměr projektu OPŽP pro lokalitu Humnický vrch. To území patří mezi botanicky významná území zvláště kvůli vitální populaci koniklece otevřeného (*Pulsatilla patens*). Stejný druh je o předmětem ochrany EVL Hradiště kam Humnický vrch patří. Už nejméně 15 let se hovoří o tom, že území nezbytně potřebuje masivní pastvu. Vybudování pastevního areálu je otázkou několika milionů. Co je to pár milionů pro OPŽP. Uvedený koniklec je kriticky ohroženým druhem. Přesto nikdo není takový masochista aby o projekt v OPŽP zažádal.

Jaké jsou k tomu trestu nástroje žadatel.

1. V rámci projektu nelze uplatnit i zásadní infrastrukturní opatření.

Např. pro pastvu na Humnickém vrchu by jste potřebovali cesty k dovozu vody, zvířat, personálu...Bez cest nelze nic. SFŽP vám poradí, že když tu cestu potřebujete, udělejte si ji za své. Oni jsou tu od ochrany přírody a cesta není příroda. Nějak se už ani nedostanete k tomu, že pro stovky kusu koz a ovcí by jste potřebovali zimoviště, sklady zimního krmeníNo ale je i pozitivní zpráva za prostředky OPŽP si smíte koupit ta zvířata (která nemáte kde ustát, napojit a jak dostat na lokalitu). Asi je představa, že je na zimu vyfouknete odnesete v batohu a na jaře zase nafouknete.

2. finanční spolupodíly na projektovou dokumentaci a realizaci

V propagačních materiálech se dozvíte že vše vám OPŽP proplatí do výše 7% způsobilých výdajů. Řeknete si prima za ty peníze se to dá určitě zvládnout. Ouha. Připravte se, ty prostředky budete dlouho postrádat cca alespoň 2 roky. Když se vykašlete na ochranu přírody a zvolíte vhodný bankovní produkt může to hodit i 6% za ty dva roky. Pokud Vás bude stát projektová dokumentace více jak 200.000,- což se u Humnického vrchu může hravě stát, musíte dodavatele vybrat výběrovým řízením. Jinak máte smůlu a nedostanete nic. Samozřejmě se musíte také zeptat předem jak má případné výběrové řízení na projektovou dokumentaci vypadat.

3. zablokování realizace svépomocí

V jakési slabé chvíli se do OPŽP podařilo propašovat to, že by opatření mohl realizovat žadatel. Tato chyba byla opravena a byly stanoveny takové podmínky, které v tomto režimu nepokryjí ani základní materiálové náklady na realizaci. I když by jste to dokázali na Humnickém vrchu jako domácí levněji než firma z druhého konce republiky prostě si některé náklady nesmíte účtovat zatímco dodavatel z výběrového řízení si může zahrnout do nákladů co bude potřebovat. Navíc systém evidence dále zatíží nebohého žadatele.

4. ignorování zásad ochrany genofondu

Část Humnického lesa byla nevhodně zalesněna. Nebylo by špatné přeměnit smrkové porosty na rozvolněnou doubravu. Ideálně použít sazenice ze školky nedaleko kde množí duby sebrané z místních osiv. Zapomeňte. Je nutné aby dodavatel všech prací vzešel z výběrového řízení a rozhodujícím kritériem - jediným kritériem - je nabídnutá cena. V rámci druhu mohou být duby třeba z Belgie. Byla by podobně nebyla řešena i dosadba konikleců?

5. překvapení ve schváleném rozpočtu

V rozpočtu máte schváleny prostředky na dokumentaci pro výběrové řízení.

1. překvapení - dozvíte se že na to musí být smlouva a tam vyčísleny hodiny na jednotlivé činnosti. Proč nestačí hotová dokumentace k výběrovému řízení a faktura?

2. překvapení uvedete do smlouvy například terénní šetření na Humnickém vrchu pro přípravu výběrového řízení. SFŽP neomylně kontruje - není způsobilým výdajem pro přípravu výběrového řízení. To, že od poslední návštěvy na Humnickém vrchu uplynul rok a koniklece mezitím ukradly nezodpovědní zahrádkáři nikoho nezajímá. Klidně vše realizujte i když předmět projektu zmizel.

Dalo by se pokračovat dál, ale šetřme naše lesy. Připravte se na to, že kdykoliv kdokoliv může zpochybnit již schválený rozpočet nebo projekt. To že je to schváleno je jen pro váš dobrý pocit. Na chvíli. Iluze o 10% spolupodílu vám vydrží do prvního vyhození některých nákladů do nezpůsobilých v průběhu projektu. Taky je možné, že je tam raději přesunete sami, aby jste měli pokoj nebo jste mohli realizovat projekt tak, jak to je skutečně potřeba z hlediska ochrany biodiversity.

6. vyloučení hospodářské činnosti

Humnický vrch a pastva. Kdo by to zvládl a pořád se cítil málo potrestán, pořád není u konce. Má povinnost udržovat výsledek projektu po 10 let od skončení jeho realizace. Musí tak dělat zcela za své. Nesmí odchované ovce prodat, porazit a prodat jejich maso, vlnu naštěstí nikdo ani kloudně nevykupuje (nejlépe bude zvířata nechat dožít stářím). Po celou dobu ze svého bude platit opravy oplocení, výrobu krmení na zimu, předepsané veterinární zásahy a samozřejmě i vlastní čas. Na takové množství zvířat jistě bude potřebovat zaměstnance a ti zištní kořistníci budou jistě chtít mzdu. To vše žadatel zaplatí ale ze svého neboť jak bylo výše uvedeno - výsledek projektu nelze použít k jakékoliv hospodářské činnosti. Byť by nebožák žadatel prokázal, že ty prostředky používá ve prospěch cíle projektu prostě nelze. Tak doufejme, že tohle už stačilo a žadatel je za svou dobrou vůli dostatečně potrestán.

7. odpor ke mzdovým nákladům

Pastva na Humnickém vrchu stojí a padá s kvalifikovanými ovčáky. Ovčáky a zvláště kvalifikované vyvažovat zlatem. Od referenta SFŽP se dozvíte například takovou pravdu, že OPŽP tu není od toho aby zajišťoval zaměstnanost. Příčinná souvislost mezi zaměstnaným ovčákem a koniklecem jakožto předmětem mezinárodního závazku v ochraně přírody referentovi uniká. Uniká mu i to, že krajské středisko AOPK nadělila projektu pastvy na Humnickém vrchu bodů až hamba. Řešte to do dodavately je univerzální odpověď, ke které už není co dodat.

Je-li někdo potrestán, musí být jiný odměněn. To je zákon vesmírné harmonie. Kdo je odměněn v OPŽP – dodavatel, který vzešel z výběrového řízení. Ten si může zaměstnat koho potřebuje, stará se pouze o fyzickou realizaci a o to aby jako podnikatelský subjekt dosahoval zisku. Jen se musí najít trouba, který, neví do čeho jde, nebo dobrodruh, který to ví a přesto o projekt zažádá. Něco jako Indy Jones.

Podtrženo sečteno žadatel odpovídá za všechno a dokonce i deset let po skončení projektu a má velmi zúžený prostor k tomu, aby své odpovědnosti dostál. SFŽP a dodavatel odpovídá pouze za správnou fakturaci a proplacení a nástrojů na žadatele mají fůru.

Kde jsou příčiny

Konstrukci administrace prováděli lidé naprosto odtrženi od reálných procesů v České krajině. Jsou zvyklí administrovat technické a technologické projekty, kde až 200 miliónů je takový trochu větší projekt. Dodavatelů je mnoho se srovnatelnou kvalifikací, liší se cenou, vše je zahrnováno přesnými technickými normami, staveniště se nemění....vše je hezké přehledné, stabilní, propočitatelné.

Netuší, a pravděpodobně se to nikdy nedozví, že klíčová otázka dneška je v motivaci vlastníka k přátelskému chování k předmětům ochrany přírody. Netuší to proto, že se nikdy nepohybovali v reálné ochraně přírody a nedozví se to proto, že jsou velmi zaměstnáni organizací dalších finančních mechanismů. Dále netuší, že úspěch 95% projektů na ochranu biodiversity záleží na konkrétních lidech. Pro ně to vlastně nejsou lidé ale lidské zdroje, jak jim to vštěpují v manažerských kursech. Lidské zdroje = mzdy. Není problém zaplatit dodavateli miliony, ale je problém za to samé zaplatit žadateli statisíce. Samozřejmě že člověk s takovou kvalifikací nezbytně zbožšťí kritérium ceny jako jediného měřítka pro výběrová řízení i kdyby to mělo pro ochranu biodiversity sebedestruktivnější účinky.

Výsledkem je, že administrace jasně preferuje co největší projekty protože hlavním kritériem OPŽP je objem čerpaných prostředků. Nikoliv pokrytí priorit územní a druhové ochrany. Vlastně ani není definován poměr toho co je třeba vykonat, k tomu co je vykonáno, jako měřítko úspěšnosti. Jediné co se dozvíte je kolik peněz již bylo utraceno. Kdosi kdo je vzdělán v oboru, namítne že existují přece indikátory. Ty jsou kvantifikované....Doporučuji ke přečtení mapu indikátorů OPŽP (k mání na stránkách OPŽP). Velmi rozmarné čtení kde se například dozvíte, že měřítkem zlepšení hydrologického režimu krajiny je počet realizovaných akcí. No hlavně aby se o tom včas dozvěděla povodeň, že řádí v povodí s vysokým počtem realizovaných akcí.

Situace se nezmění, pokud se potřebná kritéria nepromítnou do hodnocení manažerů i pěšáků OPŽP. Do té doby to budou dělat po svém a s vědomím, že to dělají velmi dobře.

Epilog nebo epitaf?

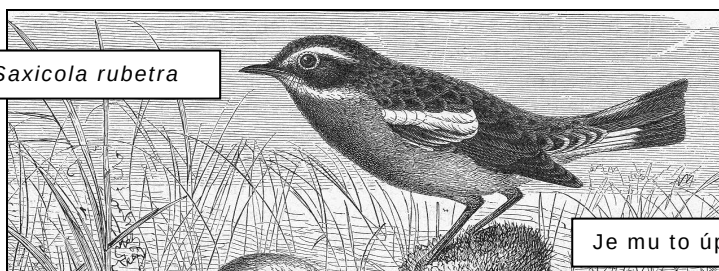
OPŽP se vyprofiloval jako vhodný nástroj pro řešení pouze specifických témat. Život to zařídil sám. Stačí se podívat na strukturu čerpání a nemusíte být kapitán Exner, aby jste pochopili, kde potrestaní žadatelé ruku v ruce s odměněnými dodavateli vyvrtali díru do sudu. Biodiversitní projekty jsou naprostou Popelkou a je to možná dobře. Představa, že výběrové řízení vyhrála firma dodávající materiál rizikový pro ochranu genofondu....

Osobně se domnívám, a nečiním si nárok na ryzí objektivitu, že Operační program životní prostředí v prioritní Ose 6 představuje jeden z nejhorších debaklů ochrany přírody po roce 2000. Ani ne tak z důvodů toho, že by došlo k nějakým přímým škodám. Na to je naštěstí ta hromada peněz příliš těžkopádná. Je to spíš porážka z hlediska promarněných příležitostí. Tento operační program v dané ose má a dnes se už spíše dá říci měl k dispozici prostředky na zásadní zvrat nepříznivého vývoje v plošném měřítku. Takové prostředky nebudou v dohledné době k dispozici. Dle mého skromného odhadu na reálných prioritách ochrany přírody a krajiny skončí 5-10% čerpaných prostředků. Možná jsem příliš optimistický.

Samozřejmě, že téměř všechny projekty jsou potřebné. Je to ale otázka priorit. Co je cennější - odbahnit jednu velkou nádrž za 400 miliónů nebo vybudovat 4000 drobných tůní? Obnovit pastvu v místě skomírajících populací rostlin nebo vyřešit sídlištní zeleň?

Nezbývá než doufat, že ochránáři a příroda si zase nějak poradí. To si dokážu představit, konec konců, nikdy to nebylo jiné. Co si však skutečně nedokážu představit je, kam směřuje Natura 2000. Nevím jak budeme řešit stav lokalit EVL a ptačích oblastí, tak abychom dostáli závazku nezhoršovat jejich stav a vyhnuli se eventuálním sankcím Evropské komise. Zemědělská politika k tomu zatím nesměruje, OPŽP zásadní problémy nevyřeší. Vlastně to možná dopadne zase skvěle. V roce 2013 OPŽP skončí. Úplně geniální by bylo, aby stejné týmy lidí, kteří tak hezky rozjeli OPŽP dostali hned nový úkol: administrovat národní zdroje na zajištění toho, aby se dále nezhoršoval chatrný stav ptačích oblastí a četných EVL.

bramborníček hnědý – *Saxicola rubetra*

Je mu to úplně fuk